

Venemaa välispoliitika strategia ja taktika

Vladimir Juškin

Tallinn 2004

SISUKORD:

EPIGRAAFI ASEMEL	3
EESSÕNA ASEMEL	3
VÄLISPOLIITILINE FILOSOOFIA.....	3
MESSIANISTLIK IDEE	3
«EURO-IDA» KONTSEPTSIOON	4
GLOBALSED VÄLISPOLIITILISED TEHNOLOOGIAD	5
SUHTED USAGA	6
LÄHENEMINE NATOLE	7
SUHTED EUROOPA LIIDUGA.....	7
TAKTIKA TÖÖKS EUROOPA PARLAMENDIGA.....	8
MAJANDUSLIK EKSPANSIOON	9
POLIITIKA POSTSOVETLIKUL TERRIRTOORIUMIL	10
SRÜ REANIMEERIMINE.....	11
MODERNISEERIMISE STRATEEGIA JA TAKTIKA	12
«UUSVENE IMPERIALISM»	13
KAS SRÜ MODERNISEERIMINE ON REAALNE?	13
VENEMAA VÄLISPOLIITIKA KOORDINEERIMISE MEHCHANISM.....	15
PRESIDENDI ADMINISTRATSIOON	15
VÄLISMINISTEERIUM	16
JULGEOLEKUNÕUKOGU	17
VASTASTIKUSE TOIME ALGORITM	18
POLIITIKA BALTI RIIKIDE SUHTES	19
VENEMAA ELIIDI TEHNOLOOGILISED VAIDLUSED.....	19
RETOORIKA UUS TONAALSUS.....	20
VENE MÕJUFAKTOR.....	21
DIPLOMAATILINE SURVE	22
MAJANDUSLIK EKSPANSIOON	22
INFORMATSIOONI EKSPANSIOON	24
JÄRELDUSED	24
ETTEPANEKUD.....	25

Epigraafi asemel

2003. aasta maikuus, «põhjamaise pealinna» Peterburi 300 aastase juubeli tähistamise haripunktis, lausus Vladimir Putin enne kohtumist Jaapani peaministriga intervjuus Jaapani telekompaniile NHK järgmist: «Džuudo, see on mõtteviis, see on suhe ümbritseva maailma ja oma partneritega, see on arusaamine sellest, et vastase jõudu enese huvides ära tarvitades saavutad sa oma sihi...»

Eessõna asemel

11 septembril 2001, pärast Al-Qaeda terrorirünnakut USAle, kui Putin esimese liidrina maailmas toetas Bushi, uskusid väga paljud, et toimunud on täielik murrang Venemaa välispoliitikas. Vähe oli neid, kes tookord märkasid, et Putini välkkiiret reaktsiooni kindlustas «kuum liin» Valge Maja – Kreml. Ja täiesti jäi märkamata, et väljakuulutatud välispoliitilise kursi muutumine polnud midagi muud kui Venemaa rahvusvahelise imago muutmise kardinaalne ja hiilgavalt läbiviidud operatsioon. Hiljem hakkas paljutki selgeks saama. Liiga ilmseks sai soov kanda sõda Tšetšeenias lahtrisse nimega «võitlus rahvusvahelise terrorismiga».

13 septembril 2004, pärast verist draamat Beslanis, kuulutas Putin välja Venemaa poliitilise süsteemi ümberkorraldamise programmi vastuseks terroriohule oma riigile. Kuid nüüd oli vähe neid, kes jäid presidenti uskuma. Paljud nägid Putini programmi taga ammust plaani, mille realiseerimiseks tekkis lihtsalt sobiv moment.

VÄLISPOLIITILINE FILOSOOFIA

Messianistlik idee

Venemaa erineb Kesk- ja Ida-Euroopa riikidest võimutunnuste, majandusmudeli, kodanikuühiskonna kvaliteedi ja enesehinnangu poolest täiesti. Ise nõrk, tajub Venemaa ennast endiselt suurriigina, kes saab orienteeruda ainult iseendale.

Poliitilisel eliidil on kindel veendumus, et pärast Nõukogude Liidu lagunemist päris Venemaa suurriigi staatuse, mida tal endal ei tulegi välja teenida. Tuleb lihtsalt omandada oskus sellele staatusele vastavalt käituda. Selle staatuse komponentideks peetakse geopoliitilist asendit, aatomivarusid ja ressursse. Need on lihtsalt olemas.

Loobunud «Vene erilisest teest» oma ühiskonna sisemises ülesehituses, jätkavad Venemaa liidrid ometi riigi välispoliitika surumist täiesti erandlikku rolli maailma mastaabis. Nüüdis-Venemaa jaoks tähendab mõiste «integratsioon» suhete arendamist maailma kui sellisega tervenisti, mitte aga ühinemist mõne selle osaga. Kaasaegne Venemaa ei suuda ega tahagi integreeruda laienenud Lääne struktuuridesse. Venemaad ei rahulda ka võimalus saada USA nooremaks vennaks või Lääne ühenduse mingiks teisejärguliseks liikmeks.

Poliitikaringides püsib ikka veel veendumus, et Venemaa rolliks on olla regionaalne liider, ja seda korraga kahes regioonis – Euroopas ja Aasias. Teisiti öeldes: ainult Venemaa on võimeline lahendama kõik keerulised tsivilisatsiooni probleemid.

Pärast NSV Liidu lagunemist on Venemaa valitsev eliit aina enam veendunud, et rahvusvahelised suhted pole midagi muud kui nn «reaalpoliitika» seeriasse kuuluvad asjad. Ning nimetatud eliidi ettekujutust mööda pole XXI sajandi «reaalpoliitika» midagi muud kui geopoliitika kokteil geo-ökonoomikaga koos tuntava sõjalise jõu rolli püsimisega endiste mallide kohaselt. Seejuures ei mängi valitsuste ideoloogilised eelistused ja ühiskondade väärtushinnangud kuigi otsustavat rolli. Ning muu maailma täisõigustega partneriks saab Venemaa praktiliselt automaatselt, kui ta sisereformid annavad väikestki positiivset efekti, mis garanteeriks riikliku poliitika stabiilsust ja ettearvatust.

Nüüd on väga oluline mõista, et president Putin ei käsitle suhteid Läänega kui poliitika ideoloogilisi või eetilisi imperatiive, vaid nagu riigi majandusliku moderniseerimise välist ressursi. Putinliku välispoliitilise moderniseerimise lõppsiht on aga ennekõike Venemaa staatuse tõstmine suhetes USA ja Euroopa Liiduga.

«Euro-ida» kontseptsioon

Selle kontseptsiooni põhiteesid on järgmised:

Venemaa on osalenud Euroopa (euroopaliku tsivilisatsiooni) loomises kõige vähemalt kultuuriliselt ja sündmustikuliselt.

«Euro-ida» pole mitte üksnes probleemid rida, vaid ka hoopis teistsugune väärtusväli Euroopas eneses. «Euro-ida» on omamoodi «Teine Euroopa», mis areneb küll oma radu pidi, kuid on Vana Maailmaga seotud ühiste väärtuste läbi.

Venemaa esineb «Euro-idas» nagu Euroopa ühtsuse uute vormide initsiaator, mitte aga kui takistus või pidur, kõige vähem aga kui Euroopa-vastane jõud. Venemaa tuleb välja omapoolse uue ja erilise Euroopa-kontseptsiooniga, mis on märksa avaram kui «Brüsseli kontseptsioon».

Mitte keegi peale Venemaa ei garanteeri stabiilsust postsovetlikul alal. Nn reaalne päevakord, millega tegelevad postsovetlikud ühiskonnad, lõhub seda integratsiooniideoloogiat, millega Euroopa on tulnud «väikese Euroopa «juurde. Ja just sellepärast ei saadagi Euroopas siiralt aru, millisest «stabiilsusest» postsovetlikul alal räägib Moskva.

Ameerika aga mitte ainult et väldi lubamast «Euro-idade» stabiilsust, ta ei paku sellele isegi minimaalseid integratsiooninorme. Ta on valmis andma raha valitsejatele, ent tal poole mingeid ettepanekud riikidele ja ühiskondadele. USA on vaieldamatult just see faktor, mis lõhestab uute rahvuslike eliitide ühtsust, kes ometi sooviksid konsolideeruda. Iseäranis soovivad nad seda teha kolmikliidus Astana-Kiiev-Moskva.

El edasine laienemine itta omandab aga juba faktiliselt konfliktset iseloomu. See poliitika on suunatud Euraasia struktuursele purustamisele, kuna pakub välja uut idapiiri.

Praegu pole veel olemast vahendit, millega tõrjuda Venemaa idaeuroopalikust ruumalast. Blokkide või muude kombinatsioonide läbi teostatav pressing viib kiiresti ja möödapääsmatult uue sõjalis-poliitilise vastasseisuni.

Nii saab küllalt kindlalt väita, et lähimas perspektiivis on Kremli strateegiliseks plaaniks nr 1 postsovetliku ala reorganiseerimine ja selles «jõukeskuse» loomine eesotsas loomulikult Venemaaga, teiseks aga mingi maailmarahu jaoks olulise «konstruktsiooni» loomise, nii et edaspidi ei saadaks hakkama ilma Venemaata ja liitudega tema osalusel.

GLOBAALSED VÄLISPOLIITILISED TEHNOLOOGIAD

Aina ilmsemaks on muutunud Putini olulisim tehnoloogiline idee: välispoliitika peab kindlustama Venemaa sisemise edasiliikumise vektori ning tema kui suurriigi taassünni. Milline on see vektor, sai lõplikult selgeks pärast 13. septembrit.

Seetõttu ei tähenda säärased fraasid presidendi kõnedes nagu «lähenemine Läänele», «lülitumine globaalühiskonda», «vabade inimese vaba ühiskond» mitte mingil moel tema kiindumust liberaalsetesse ja demokraatlikesse väärtustesse. Otse vastupidi. Varjates ennast manöövrivate ja mängudega episoodilistele vastuoludele USA ja näiteks tema liitlaste vahel EL-ist, peitudes lipu «võitlus rahvusvahelise terrorismiga» taha, on Putinil korda läinud teenida küllalt kõvu dividende. Peamine on see, et Lääs sulgeb kuulekalt silmad selle suhtes, mis tegelikult toimub putinlikul Venemaal (sõda Tšetšeenias, JUKOSe hävitamine, sõltumatu TV

likvideerimine, poliitilise süsteemi muutmine). Tegelikult juhib Putin Venemaal kontrareforme, toetudes nende toetamisel ka välispoliitilisele tehnoloogiale.

Suhted USAga

USA-d kui välist ressursi Venemaa «moderniseerimiseks» kasutatakse ära üsna mitmel eesmärgil. Esiteks demonstreeritakse ennast võrdsena USAga - kui põhimängijat võitluses uute ohtude ja väljakutsetega. Võim loob sellega endast valijaskonnale ülisoodsa illusiooni, otsekui olekski Venemaa taastanud endise staatuse, tõusnuks taas maailma teiseks superriigiks. Just sellepärast jätkab Venemaa endiselt oma tuumaraketide programmi finantseerimist, et olla selles vallas jätkuvalt võrreldav USAga.

Teiseks: saanud USA strateegilise partneri staatuse võitluses rahvusvahelise terrorismiga, nõustus Moskva USA sõjaväebaasidega oma lõunapiiride taga. Sellesamaga oli aga ka lahendatud Moskva jaoks vägagi tülikas probleem oma lõunasuunalise militaarstrateegia osas. Moskva sai läbi selle ajapikendust, et moderniseerida oma täielikult vananenud sõjamehhanismi, raiskamata seejuures jõudu ja vahendeid lõunapiiride kaitseks.

Kolmandaks: läbi Venemaa nafta-lobi õnnestus VF ja USA suhete päevakorda suruda ka projekt Venemaa riigireservist nafta tarnimist USAsse – alternatiivina Ameerika jätkuvast sõltuvusest Araabia naftast.

Muide, kõik see leiab aset ajal, mil Venemaa kõrgemates poliitilistes ja militaarsetes ringkondades, aga ka ühiskonnas püsivad peamiselt ameerika-vastased meeleolud. Pragmaatiline Putin saab aru, et konfrontatsioon USAga on Venemaa jaoks ohtlik ja kahjulik, võrdväärsete liit nende kahe vahel aga pole lihtsalt võimalik. Üle jääb seega segu piiratud partnerlusest ja lokaalsest konkurentsist.

Kas Washington näeb Venemaa silmakirjalikkuse läbi? Küllap näeb. Ja just sellepärast polegi USA-Venemaa suhteid kui selliseid tegelikult olemas. Tänapäevase seisuga võib ütelda, et on küll väga head suhted kahe presidendi vahel, käivad rutiinsed konsultatsioonid välisministeeriumite, kaitseministeeriumite, eriteenistuste vahel, aga heasoovlik kontakt eliitide vahel nende kahe riigi ja rahva suhetes tegelikult puudub.

Veel enam: mida aeg edasi, seda hapramaks muutuvad need suhted riiklike struktuuride ja kodanikuühiskonna institutsioonide vahel. Liiga suured ja põhimõttelised on erinevused arusaamades demokraatlikest väärtustest ja poliitilisest kultuurist.

Ometigi peab USA neid suhteid teataval tasemel hoidma. Väga täpselt kirjeldas seda situatsiooni ajalehes «New York Times» (16.02.2004) Ralph Peters, endine USA armee

ohvitser, kelle erihuvi oli Venemaa ja tema naabrid: «... moraalselt ei tohiks me mitte eitada koostööd Venemaaga. Ometigi teeme me seda koostööd. Kuna me peame! Reaalses maailmas tuleb mõnikord niimoodi talitada. Te surute hambad kokku ja valite kahest pahest väiksema.»

Lähenedamine NATOle

Venemaa suhteid NATOga tulev samuti vaadelda ennekõike kui mingit sisemist ressursi, mida Kreml kasutab ära oma strateegilistes huvides. Loomulikult ei saa juttugi olla mingitest Venemaa plaanidest astuda NATO liikmeks. Mis on siiski selle laieneva koostöö siht? On ju Venemaa militaareliidi teadvuses kinnistunud jäik stereotüüp, et enda sidumine NATOga võtab Venemaalt tema strateegilise iseseisvuse ja allutab ta USA huvidele.

Esiteks. Venemaa on sellest koostööst huvitatud, nagu ka NATO püsimisest huvitatud. Kremlis arvatakse, et NATO on just see instrument, mis piirab USA ainuvõimu. Teisisõnu: NATO on see struktuur, mis endasiseseid suhteid korraldades on eurooplaste mõjus tööriist, (seega nüüd ka Venemaa tööriist) mõjutamaks USA poliitikat. Selles liinis on Venemaa alustanud vägagi peent diplomaatilist mängu. Printsipiaalset rolli selles mängus etendavad Putini isiklikud suhted Euroopa liidritega.

Teiseks: tehes koostööd NATOga, arendab Venemaa ka teist strateegilist operatsiooni: ta püüab luua eeldusi selleks, et NATO transformeeruks vaid poliitiliseks organisatsiooniks. Muide, NATO laienemist hindavad Kremli analüütikud kui bloki nõrgenemist. Ning kui Venemaa tulevikus astub mõnda uude aatomipotentsiaaliga blokki, muutuks ta selleks struktuuris võtmefiguuriks. Taktikalised käigud selles operatsioonis aga võtavad muidugi arvesse, et põhimõttelisi otsuseid ei võta vastu mitte Brüssel, vaid Washington. Seega on huvi NATO vastu järgu võrra nõrgem kui suhete arendamisele USAGA.

Kolmandaks: militaareliitide aina laienev koostöö NATO raames on omamoodi intiimne lisategur, mille kaudu loodetakse tugevdada Venemaa huve nii Euroopas kui Ameerikas.

Nagu teada, on luuraja jaoks hea iga olukorda, kuni ta pole vahele jäänud.. Kuidas siis suhtuda igati usaldusväärset ja siiralt mõjuvasse Vladimir Putinisse? Ilmselt tuleb meenutada veel üht kõigi maade rahvaste ja riikide luurajate maksimi: «Siirus pole midagi muud kui kutsesobimatuse tunnus.»

Suhted Euroopa Liiduga

«Euro-ida» teooria kontekstis ei saa Venemaal sisuliselt olla strateegilist sihti pääseda EL liikmeks. Lisaks on olemas mitu põhimõttelist asjaolu, mis teevad selle täiesti võimatuks.

Esiteks on Venemaa ELi jaoks lihtsalt liiga suur. Teiseks segab seda 140-miljonilise elanikkonnaga riigi mentaliteet. Kolmandaks on Venemaal olemas tuumarelv, mis teeks temast liiga tõsise ja liiga iseseisva «jõukeskme» Euroopa Liidus.

Imselt jäävad Venemaa ja EL suhted ka edaspidi püsima põhiselt vaid kaubandusmajanduslikele suhetele. Loosung «Euroopasse sisenemisest» tähendab tegelikult vaid Venemaa sisereformide forsseerimist. Muu maailma jaoks on see aga üks komponente strateegiast, taastamaks Venemaa rolli ja mõju Euroopas ja maailmas.

Sellepärast on VF poliitilise eliidi silmis tähtsamaiks jäänud just nimelt küsimus määrast, mille piires Venemaa üldse saaks ja tohiks integreeruda laienevasse ja süvenevasse ELi. Seejuures jääb peamiseks suunaks Putini initsiatiiv üleminekuks viisavabale režiimile.

Taktika tööks Euroopa Parlamendiga

Mitme eksperdi arvates lubavad hiljutised Europarlamendi valimised Venemaal õige lobitöö korral uue parlamendi koosseisuga efektiivselt kaitsta oma huve Euroopa suunal.

Parlamenti nimetatakse «poliitiliselt killustunuks ja koosseisult keerukaks». Moskval tuleb aga suhtlemisel uue «Suure Euroopaga» kõndida õrnal jään: tuleb vältida süüdistusi ja mitte sekkuda Euroopa siseasjadesse, samuti püüda osavalt ära kasutada lobitöö potentsiaali Eruparlamenti koosseisus, seda Venemaaga äriega seotud Ida-Euroopa kompaniide läbi.

Balti riikides, Tšehhis, Slovakkias ja Saksamaal on Venemaa suurfirmadel pooldajaid ja usaldusväärseid partnereid. Seeläbi avab Ida-Euroopa esindajate legaliseerimine Euroopa seadusandlikus organis Vene ärile uued perspektiivid.

Venemaa huvide lobeerimise taktika saab välja nägema järgmiselt:

- Vahetu surve idaeuroopa kompaniidele, mis omakorda hakkavad mõjutama oma riigi saadikuid EP-s;

- Nähtamatu lobi skeemid:

Viktor Jolkin, Läti ühenduse «Inimõiguste eest ühtses Lätis» vabariikliku keskuse liige, tõi ühes intervjuus sellise näite: «Läti Rahvuspartei toetab tihedaid sidemeid Venemaa ettevõtlusega (businessiga), vaatamata sellele, et on ise venekeelse elanikkonna õiguste ahistamise aktiivne pooldaja.»

Moskva mõistab, et Europarlament ise ei avalda ELi välispoliitikale mingit mõju. Kuid arvatakse, et parlamenti ei saa siiski täielikult maha kanda, kuna just nimelt selle parlamendi raames käib töö EL reformimiseks ja EL muutmiseks ühtseks riigiks.

Ollakse seisukohal, et euroskeptikute edu pidurdab eurointegratsiooni protsessi. «Marginaalsete natsionalistlike parteide suur arv, samuti pidevalt protestiva Ida-Euroopa saadikute ilmumine» Europarlamenti pidurdavad niisamuti Euroliidu muutumist rahvusteüleseks riigiks prantsuse-saksa allianssi juhtimisel.

Majanduslik ekspansioon

Anatoli Tšubais, erastamise «isa» ja praegune Venemaa aktsiaseltsi «Ühendatud energiasüsteemid» (RAO JES) esimees (52% aktsiaid kuuluvad riigile), esitas 2003. a lõpul kontseptsiooni «liberaalsest impeeriumist». «Venemaa prioriteetsed sihid 2003. aastal XXI sajandil on «liberaalse kapitalismi» arendamine ja «liberaalse impeeriumi» ehitamine. Liberaalne imperialism peab saama Venemaa ideoloogiaks, liberaalse impeeriumi ehitamine aga Venemaa missiooniks,» kuulutas tema.

See liberaalse impeeriumi idee on Kremli jaoks lausa ideaalne ideoloogiamehhanism, kes soovib oma mõju laiendada nn lähisvälismaale. Kreml on juba tegelikult alustanud selle ideoloogia elluviimist. See toimub liige kära ja sekeldamiseta, samuti on ajalehtedest juba ammu kadunud selleteemalised arutlused.

Tänu edukale tehinguteseriale on RAO JES juba asunud küllalt efektselt kontrollima Gruusia elektrienergia turgu. Ta kontrollib ka 80% Armeenia elektriressursse. Võimalik, et lähiajal hakatakse Armeenia elektrit eksportima Aserbaidžaanis. Tšubais tahab Lõuna-Kaukaasias luua ühtse energiasüsteemi. Vähe sellest, RAO JES on valmis eksportima elektrit Türgile ja Poolale.

Moldovas kavatseb Tšubais ära osta elektrivõrgud. Keerulisem on lugu Ukrainaga. Kolme aasta eest ei lastud Tšubaisi ametkonda konkursile, osalemaks kuue Ukraina oblasti elektrikompaniide ostmisel. Nüüd on käsil katse osta aktiive läbi Ukraina firmade, mis on loodud Vene kapitali osalusel.

Tadžikistanis hakkab JES osalema Raguni ja Sangtudi hüdroelektrijaamade ehituste lõpetamisel, millised konserveeriti veel nõukogude ajal. Kõrgõstanis luuakse Vene-Kirgiisia energiakonsortsium, mis hakkab ehitama kaskaadi kahest hüdroelektrijaamast Narõni jõel.

Pakub huvi RAO JES tehnoloogia energeetika-objektide ostmisel. Kogu lähisvälismaa elektrienergia töötab Venemaa gaasi najal, seega on need riigid suurtes võlgades Gazpromi ees. «Gazprom» ostab endiste liiduvabariikide energeetikaaktiive võlgade eest kokku, siis aga annab need RAO JES juhtimise alla.

Venemaa «energeetilises strateegias» vaadeldakse energeetika faktorit nende elementide seas, millele toetub Venemaa diplomaatia oma plaanis laiendada oma reaalsel osalust

maailmapoliitikas. Üks energeetikadiplomaatia tähtsamaid ülesandeid lähemaks 20 aastaks on «diferentseeritud lähenemise väljatöötamine igale riikidegrupile ja eraldi riikidele, sõltuvalt Venemaa energeetilistest ja geopoliitilistest huvidest».

Venemaa eksperdid arvavad, et energiaressursside ekspansiooniks Euroopa turule peab Venemaa välja töötama alternatiivsed gaasi ja nafta transpordi võimalused.

Seoses sellega tunnustatakse strateegiliselt õigeks Vene tootjate ümberorienteerimine Balti mere sadamatest (Ventspils ja Gdansk) Murmanski, kuna Murmanski sadama sügav vesi ja kitsaste väinade puudumine on suureks eeliseks.

Lähiperspektiivis on Moskva energeetikaprogrammis Euroopa jaoks ette nähtud järgmised projektid:

Stokmani projekt – gaasileiukohtade töötlemine ja infrastruktuuride loomine, hind umbes 10 milj. Eurot, valmimistähtaeg 2010;

- Põhja-Euroopa projekt; gaasijuhe läbi Euroopa, tarnimaks vene gaasi Eli riikidesse koos regionaalsete infrastruktuuride ühendamiseks sellesse;

- Jamali projekt; projekti Jama-1 lõpuleviimine -. Vajatakse täiendavaid investeeringuid täisvõimsusel töötamiseks;

- Kuna kõik need projektid teostatakse väliinvestorite abiga, võib rääkida juba sellest, et energiaekspansioon Euroopasse viiakse läbi Euroopa enese kulu ja kirjadega. Euroopa energeetiline sõltuvus lubab Venemaal luua tõsiselt võetava mõjuagentuuri, võtmaks vastu otsuseid Eurokomisjoni tasandil.

- 2004. aastal moodustab kapitali väljavool Venemaalt u 17 milj. dollarit. Ilmselt ei saa aga kogu seda kapitali pidada «põgenevaks». Välismaale investeerivad aktiivselt ka säärased suured kompaniid nagu «Interros» (Vladimir Potanin), "Lukoil" (Vagit Alekperov), "Severstal" (Aleksei Mordašov). Need persoonid kuuluvad aga sellesse ringi, kes ehitavad aktiivselt üles «liberaalselt impeeriumi»

POLIITIKA POSTSOVETLIKUL TERRITOORIUMIL

Kremlis analüütikud on paika pannud «Venemaa impeeriumiambitsioonide presumptsiooni» postsovetlikul alal, mis nõuab mängureeglite teadmist teiste «põhimängijate» (USA, Hiina, Euroopa) poolt. Nad peavad teadma, mis nad seal tohivad teha. Kõik

«põhimängijate» ühepoolsed sammud postsovetlikul alal, mis ei arvesta Venemaa positsiooni ja huve, loetakse ilmseks väljakutseks tema seaduslike huvide vastu.

SRÜ reanimeerimine

Täna on igale vaatlejale ilmselge, et mingit uut integratsiooni SRÜ raames pole tekkinud. Vähe sellist, selle liikmesriigid on omavahel konfliktis, praktiliselt ei esineta kunagi koos, pole ühist seisukohta üheski küsimuses.

Postsovetlikule alale on ilmunud uued mängijad – USA ja Euroopa Liit. Juba praegu on nende roll enam-vähem võrdne Venemaa omaga.

Olukorda võib hinnata Moskva jaoks kriitiliseks. Sellega seletubki jäikus, mis iseloomustas Putini esinemist Venemaa suursaadikutele välisministeeriumis situatsioonist SRÜs.

Ilmselt muudab Venemaa juba tänavu oma strateegiat postsovetlikul alal. Ametlikus retoorikas on juba käibele tulnud uued konstruktsioonid: «uute rahvuste tugevdamine, panus tugevatele ja suveräänsetele naabritele, partneritele ja liitlastele.» Selle projekti lõppsiht on aga postsovetliku ala ümberkorraldamine nii, et sellel tekis «jõukeskus» Venemaa juhtimisel.

Jutt pole siiski mingi uue NSL Liidu tüüpi riigi loomisest. Eeldatakse, et kõik SRÜ riigid säilitavad oma suveräänsuse. Erand võib olla ainult Valgevene pärast president Lukašenka lahkumist poliitikareenilt. Siis lülitatakse Valgevene ilmselt Vene Föderatsiooni koosseisu samal põhimõttel, nagu ühinesid SFV ja SDV.

Moskva kaugem plaan on SRÜ juhtriikide ühise majandus-, tolli- ja valuutavälja loomine, aga ka ühise julgeolekusüsteemi tekitamine, Ja mis kõige tähtsam, ühise välis- ja kaitsepoliitika rajamine.

Põhifaktor selles uue «jõukeskme» loomises on Vene kapitali ekspansioonis endistesse liiduvabariikidesse. Peamised lojaalsuskriteeriumid on oasalus Moskva juhitud julgeolekusüsteemis, aga ka kolmandate riikide mõju (EL, USA, Hiina) mõju vältimine SRÜ riikides.

Ilmselt on määravaks instrumendiks selle sihi saavutamisel kokkulepe SRÜ juhtivate eliitidega. Selleks on vaja teha põhjalikku ja visa tööd, loomaks Moskva-meelseid mõjugruppe nendes riikides, aga ka läänemeelsete gruppide nõrgestamine ja neutraliseerimine.

Praeguseks on Venemaa siiski kaotanud põhilahingu postsovetlikul tandril. Tekkinud poliitilised eliidid uutes sõltumatutes riikides ei orienteeru enam ammugi Venemaale. Senised

Moskva-meelsed eliitgrupid on muutunud marginaalseteks, nad on eemale tõrjutud kõigist olulisi otsuseid vastuvõtivatest keskustest.

Praegu pole Venemaal olemas mingit kaasaegset ja adekvaatset instrumentariumit oma huvide serveerimiseks lähisvälismaal.. Ilmselt hakatakse seda taas otsast peale looma.

On juba loodud projekt, loomaks Venemaal võimas mitteriiklik fond demokraatia toetuseks ja arenguks SRÜ riikides. Sellele on ette nähtud soliidne eelarve, täieõiguslikud esindused kõigis SRÜ riikides, analüütilised ja sotsioloogilised allüksused, oma massiteabevahendid, oma õppebaas jne, jne. Analoog oleks Carnegie fond. Uue fondi finantseerimise võtab oma hooleks Venemaa töösturite ja ettevõtjate liit, kuna ennekõike vene suuräri on huvitatud Venemaa mõju tugevnemisest SRÜ riikides.

Moderniseerimise strateegia ja taktika

Mõned Moskva strateegia ja taktikaka elemendid on juba ennast ilmutanud, neid võib hakata juba süstematiseerima.

1. Põhirõhk kahepoolsetele suhetele. Ollakse seisukohal, et riikidevahelised struktuurid saavad pakkuda huvi vaid seal, kus nad toovad kasu Venemaale ja kus nad ka toimivad. Riigid on väga erinevad, igäihe jaoks on vaja erisugust poliitikat.
2. Mitmepoolse koostöö põhiorõhk asetatakse sõjalis-poliitilisele integratsioonile, kuna eeldatavasti saavad postsovetlikke riike sundida Moskva-suunalisele integratsioonile vaid militaarsed väljakutsed Lääne riikide poolt. Majanduslik koostöö on teisejärguline, kuna Venemaal on paraku alati vähem raha kui USAI või EL-l.
3. Riiklikul tasandil luuakse mehhanismid, toetamaks Vene kapitali sissetungi naaberriikidesse. Sellega tegelevad Putin, välisministeerium, eriteenistused. Võimalik, et kaasatakse ka Kremli kontrolli all olevad kodanikuühendused.
4. Juba ilmutab ennast Venemaa massimeedia, toetamaks Venemaa poliitikat naaberriikide infoturul. Silmas peetakse kaht ülesannet: säilitada vene keele funktsioneerimise aktiivset tsooni ja sellel baasil taasluua kultuurset (tsiviliseeritud) ühiskonda, kelle jaoks Moskva peab muutuma kõitvaks tõmbekeskuseks.
5. Venemaa riiklikud institutsioonid on jõuliselt aktiveerunud SRÜ riikides ja Baltimaades tegevust, loomaks seal fenomeni nimega «vene mõjufaktor». Seda luuakse läbi projektide, mis toetavad lähiriikides vene keele funktsioneerimist, vene kultuuri propageerimist, Venemaa ametlike riigistruktuuride tihedamat läbimist kaasmaalaste organisatsioonidega jne.

Et uus kurss toimiks, viib välisministeerium läbi kaasmaalasorganisatsioonide sisestruktuuride analüüsi, aga ka nende vaadete, põhimõtete ja töömehhanismide analüüsi.

Seejuures hakatakse otsima noori perspektiivseid isiksusi, kes võiksid tulevikus hakata juhtima või siis looma uusi, täielikult Venemaale orienteeritud kaasmaalaste organisatsioone, kes erinevalt praegustest viiksid läbi reaalselt ja tõhusat «vene mõjufaktori» poliitikat naaberriikides.

6. Venemaa poliitiline eliit hakkab üha enam uskuma, et aeg on loobuda süükompleksist Venemaa endise impeeriumipoliitika pärast. Näiteks tuleks nüüd öelda niimoodi: «Venemaa ei sekku selle või teise riigi siseasjadesse, ent talle pole kaugeltki ükskõik, kes võidab seal valimised.». Sellega annab Moskva juba karmilt mõista, et kes jagavad ta vaateid, need on sõbrad ja liitlased, kes aga ei jaga, ei ole sõbrad ja liitlased.»

7. Venemaa poliiteliit peab endiselt moodsaks «juhtiva kriisi teooriat». St, kriisisituatsioon selles või teises SRÜ regioonis on Moskvale kasulik. Järelikult tuleb kriis kas luua või õppida juba olemasolevaid juhtima.

«Uusvene imperialism»

See termin ilmus poliitilisse leksikasse alles hiljuti. Selle sisu on vastupidine «suurvene šovinismile». Kes on tähelepanelikult jälginud Vladimir Putini esinemise, on kindlasti märganud, millise varjamatu ärritusega on president äkki hakanud rääkima «suurvene šovinismi» jäänukitest. Reeglina kerkib see teema tema esinemistesse visiitide ajal postsovetlikesse maadesse. Näiteks nimetas Putin Astanas suurvene šovinismi ja natsionalismi peamiseks takistuseks Venemaa ja Kesk-Aasia riikide suhetes. Selle vastukaaluks rõhutatakse, et Ühtsel Majandusalal (JEP) ei seata enda ette ühtki poliitilist eesmärki. Ainult majandus! Teisisõnu: võrdsusmärk on asetatud Vene riigi ja suurte Vene korporatsioonide huvide vahele. Või veelgi täpsemalt: Venemaa välispoliitika on ennast allutanud ärihuvidele. See aga ongi uue termini «uusvene šovinism» tegelik sisu.

Just sellest hetkest alates peame eriti tähelepanelikult vaatama poliitikasulide näppudele. Ka bolševikud tulid 1917. aastal võimule, pea kohal loosung võitlusest suurvene šovinismiga. Seejärel aga taastasid nad edukalt impeeriumi.

Kas SRÜ moderniseerimine on reaalne?

Moskva lähtub sellest, et SRÜ riikides on poliitilised süsteemid ja majandussuhted põhimõtteliselt analoogilised Venemaa omadega. Enamikus nendest uutest riikidest puudub tegelik oht Lääne integratsiooniks. Paljud eliidid, kiiresti rikastunud ja saavutanud tugevad

võimupositsioonid, tunnevad ennast ometi ebakindlalt. Moskva eeldab, et neile peaks meeldima Venemaa toetus materiaalselt kasulikel tingimustel, seda enam, et iseseisvuse kaotamine kõne alla ju ei tule (ainsa erandina, nagu öeldud, võib see juhtuda Valgevenega).

Loomulikult tekitab see projekt Venemaa jaoks tõsiseid probleeme teiste suurtega: Euroopa Liit; USA, Hiina, Türgi. Putini katse saada Bush nõusse, et just ja ainult Venemaa jaoks on postsovetlik ala «eriliste huvide piirkond», kukkus läbi.

Kreml ei arvesta, et USA on XXI sajandi algul sukeldunud võitlusse rahvusvahelise terrorismi ja massihävitusrelvade levikuga, aga ka Lähis- ja Kesk-Ida ümberkujundamisega. On kergemeelne oletada, et Washington jätab tähele panemata postsovetliku ala «tõmbamist» Moskva poole. Seega on edaspidi möödapääsmatud Ameerika ja Venemaa pinged konkurentsivõimude pärast SRÜ alal.

Seega on Moskva konfliktid «SRÜ regioonis» võimalikud ennekõike USA ja Euroopaga. Ja kui Venemaa peaks hakkama tarvitama jõumeetodeid, võib Euroopa Venemaal taas näha potentsiaalselt ohtu oma julgeolekule. Sellisel juhul on EL riigid (sh NATO liikmed) sunnitud koos USAga hakkama tegelema Venemaa ohjamisega.

Praegu pole Venemaal midagi vastu panna nn maailmamängurite aktiivsusele postsovetlikul alal peale ühe trumbi – Venemaa toetab igati presidenti, kelle käes on praegu võim SRÜs. Venemaa ei süüdistata neid presidenti mitte milleski, ta ei püüa neid kukutada, ei katseta tõestada, et nad pole demokraadid, et nad on tulnud võimule ebaseaduslikul teel või et nad hoiavad oma võimu mitteseaduslikult, ebalegitiimselt. Faktiliselt ongi see ainuke trump, mida saab Venemaa endale lubada vastasseisus islami faktori, USA ja Euroopa Liiduga nende riikide territooriumitel.

Kui vaadelda SRÜ moderniseerimise projekti reaalseid võimalusi postsovetlikul väljaseest, tuleb arvestada järgmisi tähtsaid momente.

Esiteks peab Moskva omaks võtma, et iga SRÜ riigi jaoks tähendab sõltumatus ennekõike sõltumatust Venemaast. Selles olukorras peab Venemaa püüdlema seda, et tema liidripositsiooni tunnustataks vabatahtlikult. See peab aga toetuma reaalsele majanduslikule edule ja sotsiaalsetele saavutustele.

Teiseks eksisteerib tõsine konkurents Venemaa enese rahalis-majanduslike gruppide vahel võimaluse eest pääseda ligi ühele või teisele objektile ja äriettevõttele SRÜ riikides.

Kolmandaks pole Moskval siiani olemas pikaajalist strateegiat, pole ka mehhanisme selle teostamiseks. Ning pole inimesi, kes seda läbi viiksid. Kõik need faktorid kokku muudavad SRÜ moderniseerimise projekti hapraks ja vastupidamatuks.

VENEMAA VÄLISPOLIITIKA KOORDINEERIMUSE MEHCHANISM

Venemaa välispoliitika mehhanism koosneb kolmest sõlmest:

- President ja tema administratsioon,
- Julgeolekunõukogu,
- Välisministeerium.

Konstitutsiooni kohaselt määrab välispoliitika president, välisministeerium on selle teostaja.

Presidendi administratsiooni, välisministeeriumi, parlamendi väliskomiteede viimaste aastate tegevuse analüüs lubab teha järelduse, et siiani pole paika pandud välispoliitika kujundamise ja konkreetsete otsuste vastuvõtmise mehhanismi.

Nagu nõukogude ajal, on ka Venemaa välispoliitika «paljutasemeline», mida vormivad mitmed struktuurid ja ametkonnad. Paraku puudub tänini kõrgeim koordineeriv organ (vanasti oli selleks NLKP Keskkomitee).

Peamise välispoliitilise vektori esitab VF president. Ent paralleelselt selle, nn presidendiliiniga on täiesti nähtavad paljude teiste tegijate iseseisvad liinid. Need on jõuministeeriumid, üksikud VF subjektid, aga ka suurimad monopoli esindajad. Välisministeeriumile jäävad reaalsuses vaid tehnilised funktsioonid, et siluda üle kõikvõimalikud ebaklapid ja pingelised olukorrad välispoliitika vallas.

Päris loomulik, et säärane olukord ei rahulda enam Vladimir Putinit, kes on juhitavade vertikaalide pooldaja. Ilmselt läheneb Venemaa välispoliitika tõsise inventeerimise ja korrastamise etapp.

Presidendi administratsioon

Presidendi administratsioon on vähem kui aasta jooksul vahetunud kaks korda. Algul pärast Aleksandr Vološini eruminekut, mis juhtus 5 kuud enne presidendivalimisi. Ja siis kohe pärast presidendivalimisi, kui uue kuue said kõik presidenditeenistused.

Sergei Prihhodko (endine presidendi välisasjade valitsuse juht) tõusis presidendi abiks ja säilitas faktiliselt oma volitused. Ta ei juhi enam oma endist valitsust otse, küll aga kureerib seda.

Välisasjade valitsuse juhiks määrati **Aleksandr Manžosin** – Türgi-spetsialist, kuulub diplomaatide dünastiasse, oli enne Prihhodko esimene asetäitja. Manžosin ja Prihhodko on tuttavad 1980 aastast, mil nad lõpetasid Moskvas välissuhete instituudi. 1997. aastast töötas A. M. Prihhodko alluvuses presidendi aparaadis. Seega on tegemist loogilise ametipärimisega.

Välisministeerium

Tõsist tähelepanu vääriva muudatused välisministeeriumis.

Välisministeerium (VM) ei mahtunud kevadel toimunud valitsuse jooksva remondi alla, mis nägi ette täitevvõimu organite rajamist kolmele tasemele: ministeerium – föderaalteenistus – agentuur.. Seega pole välisministeeriumis praeguseks veel olemas «oma» föderaalteenistusi ja – agentuure.

Formaalsete struktuurimuudatuste puudumine aga ei tähenda, et muudatusi üldse ei ole. Viimased ametissenimetamised VM-s näitavad, et välja hakkab kujunema uus konfiguratsioon tulevaste välispoliitiliste ülesannete lahendamiseks.

Vastavalt presidendi ukaasile on välisministril nüüd 7 asetäitjat, nende seas üks esimene, samuti üks peadirektor. Varem oli välisministeeriumis 12 aseministrit, sh 3 esimest ministri asetäitjat.

VM struktuuris luuakse 35 osakonda tegevuse põhisuundade teostamiseks. Siiani oli neid 42.

VM keskaparaadi töötajate piirarv on 3028 inimest, territoriaalorganite töötajate arv mujal Venemaa territooriumil on 380 inimest. Töötasud on seni olnud madalad. Nüüd on hakatud taipama diplomaadi ameti prestiiži langemist ennekõike just madala tasu pärast.. Olukord VM-s on keeruline – aparaat vananeb, uusi kaadreid on raske juurde saada. Kuulsa MGIMO (välissuhete instituut Moskvas) lõpetajad püüavad leida töökohti välismaistes kommerts-, info- ja poliitikastruktuurides Venemaal, aga ka piiri taga. VMi suunduvate lõpetajate arv kahaneb iga aastaga.

Tähtis on teada ülesannete jaotust uute aseministrite vahel. **Valeri Loštšinin**, kes on pikka aega kureerinud SRÜs, on nüüd esimene aseminister. Ka uuel postil on tema vastutustsoonis SRÜ. Aseminister **Sergei Razov** hakkab vastutama mitmekülgse koostöö eest SRÜ tsoonis. Mõlemad ametissemääramised räägivad selget keelt sellest, kui tähtsaks peavad Vene poliitikud nüüd suhteid postsovetlikul alal.

Eleonora Mitrofanova, kes vastutas töö eest kaasmaalastega piiri taga, saadeti erru tuntud vormeli «seoses üleminekuga teisele tööle» kohaselt. Kuid räägitakse, et lähiajal

hakkab seesama Mitrofanova juhtima agentuuri, mis tegeleb kaasmaalaste-välisvenelastega. See agentuur luuakse VM alluvuses.

Versioon väärib tähelepanu, kuna koostöö venekeelsete diasporaadega Venemaa piiride taga on juba ammu saanud iseseisvaks suunaks Venemaa välispoliitika kontseptsioonis. Kaasmaalased, etnilised venelased ja venekeelsed diasporaad piiri taga on Venemaa juhtkonna silmis oluline kanal oma sihtide teostamiseks. Samas kontekstis tuleb vaadelda ka suhteid mitme emigratsioonilaine esindajate ja nende järeltulijatega maailmas, samuti Vene õigeusu kirikute lähendamist Venemaal ja välismaal. Polegi põhimõttelist tähtsust, kas selline agentuur luuakse, kuna VM juba vastutabki töö eest kaasmaalastega piiride taga.

Julgeolekunõukogu

Venemaa Julgeolekunõukogu on üle elanud kaadri- ja struktuurimuudatusi. Lihtsustati valitsuste ja osakondade struktuure, nende asemel on nüüd osakonnad. Kaadrimuudatused on aga sisulised. Julgeolekunõukogu sekretär on nüüd endine välisminister **Igor Ivanov**. Seejärel määras Putin tema asetäitjad: Valentin Sobolev, Juri Zubakov ja Nikolai Spasski.

Valentin Sobolev, kindral-major, teeninud FJTs, on julgeolekunõukogu sekretär juba 1999 aastast. **Zubakov**, admiral, välisluure ohvitser, oli enne seda määramist suursaadik Leedus ja Moldovas. Kaadridiplomaat **Spasski** töötas VM-s, julgeolekunõukogusse tuli ta suursaadikuametist Itaalias ja San Marinos.

Võib arvata, et julgeolekunõukogu hakkab nüüdsest mängima aina olulisemat rolli Venemaa välispoliitikas.

Esimene roll on talle juba antud. 19 juunil võttis Putin julgeolekunõukogu istungil vastu otsuse luua selle nõukogu juurde SRÜ nõukogu, millele langeb edaspidi vastutus Vene välispoliitika koordineerimise eest SRÜ suunas. Varem säärane koordinaator lihtsalt puudus.

Kas uued rollid ja uued ametkonnad hakkavad nõrgestama VM-d, muutes selle vaid võõraste stsenaariumite teostajaks? Ilmselt siiski mitte.

Kõigis nendes ümberkorraldustes ja –asetustes on tunda elukutselise luuraja kätt. On tunda, et Putinil ei jätku oma välispoliitilise strateegia teostamiseks diplomaatilist ressursi, mida rangelt reglementeerivad diplomaatia traditsioonid ja praktika. Muid ressursse Putinil on. Seega hakkab ta Venemaa strateegilisi huve toetama hästi ettevalmistatud poliitilisse pinnasesse.

Millist välispoliitilist tehnoloogiat hakatakse tootma julgeolekunõukogu seinte vahel? Kõige esmalt ilmselt parlamentaarset diplomaatiat. Seda enam, et kevadel ja suvel läks Vene

ekspertide hinnangul korda alam- ja ülemkoja välisasjade komiteede kiirkorras koordineeritud tegevuse läbi avaldada tõsist survet Balti riikidele läbi Euroopa instantside.

Teiseks: Venemaa juhtkond on endale ilmselt aru andnud, et Vene-meelsete eliitide loomine uutes sõltumatutes riikides on läbi kukkunud. See põrumine oli aga tegelikult ette programmeeritud, kuna seda teostati üksnes läbi välisministeeriumi või siis riikidevaheliste ühenduste aparaatide (SRÜ, Liitriik, Evrazes jne) Seetõttu hinnati venelaste aktiivsust riikides, kus nad tegutsesid, täiesti õigustatult sekkumiseks oma siseasjadesse.

Nüüd hakatakse seda tööd tegema teisiti ja koordineerima ei hakka seda VM. On olemas projekt, loomaks Venemaal suure mitteriikliku fondi – demokraatia toetuseks SRÜ riikides. See saab endale soliidse eelarve, täisesindused kõigis SRÜ riikides, analüütilised ja sotsioloogilised allüksused, oma massiteabevahendid, oma õppebaas jne, jne. Analoog oleks Carnegie fond. Uue fondi finantseerimise võtab oma hooleks Venemaa töösturite ja ettevõtjate liit, kuna ennekõike vene suuräri on huvitatud Venemaa mõju tugevnemisest SRÜ riikides.

Kolmandaks: ilmselt julgeolekunõukogu hakkab formeerima mehhanisme, mille abil vene kapital saaks imbuda naaberriikidesse. Juba praegu tegelevad sellega Putin ja VM. Edukalt ajab asju Lätis Juri Lužkov, Gruusias ja Ukrainas aga Anatoli Tšubais. Aga säärane töö nõuab ilmselt kõige kõrgemat koordineerimist riiklikul tasandil.

Neljandaks. Infoinvasiooni tõhustamine. Juba ilmutab ennast Venemaa massimeedia, toetamaks Venemaa poliitikat naaberriikide infoturul. Silmas peetakse kaht ülesannet: säilitada vene keele funktsioneerimise aktiivset tsooni ja sellel baasil taasluua kultuurset (tsiviliseeritud) ühiskonda, kelle jaoks Moskva peab muutuma kõitvaks tõmbekeskuseks.

Viiendaks. Julgeolekunõukogu, millesse on koondatud kõikide eriteenistuste juhid, aga ka nõukogu aparaat, mida juhivad eriteenistuste ohvitserid, lihtsalt on kohustatud koordineerima mõjuagentide tegevust naaberriikides.

Ja lõpuks ning kuuendaks. Venemaa poliiteliit peab endiselt moodsaks «juhtiva kriisi teooriat». St, kriisisituatsioon selles või teises SRÜ regioonis on Moskvale kasulik. Järelikult tuleb kriis kas luua või õppida juba olemasolevaid juhtima.

Vastastikusse toime algoritm

Võib oletada, et edaspidi hakkavad kõik Vene välispoliitilised huvid realiseeruma järgmise skeemi kohaselt.

On tekkinud mingi rahvusvaheline situatsioon, milles Venemaa peab ilmutama oma positsiooni või hakkama tegutsema. Esimesena asub tegevusse VM. Ta saadab järelepärimise riiklikesse organitesse, kelle arvamused antud küsimused on olulised.

Ametkonnad valmistavad ette kokkuvõtte sellest, mida peaks tegema, et Venemaa rahvuslikud huvid oleksid antud suunal kõige paremal viisil kaitstud..

VM koondab kokkuvõtted ühtseks dokumendiks, mis kantakse presidendile ette poliitilise otsuse tegemiseks. Oma seisukohad kannavad ette ka presidendi administratsiooni juhatus ja julgeolekunõukogu.

Kui poliitiline otsus on vastu võetud, hakkab iga välispoliitilise mehhanismi lüli tegutsema oma spetsiifilise tehnoloogia kohaselt. Tähtsad välispoliitilised projektid viiakse läbi erioperatsioonide kattel või toetusel, need töötab välja julgeolekunõukogu.

POLIITIKA BALTI RIIKIDE SUHTES

Vene impeeriumiideede stereotüüpide seas on eriline koht Balti mere koloniseerimisel. Kujundlik rinda – Peeter I, aken Euroopasse, impeeriumi hiilgus - on vene patriotismi kujunemise alusmüür. Seepärast on Balti riikide elegantne, peaaegu veretu väljumine impeeriumist, nende peaaegu valutu integreerumine ühendatud Euroopasse jääb veel vägagi kauaks valupunktiks nii Venemaa poliitklassi teadvuses kui ka iga eraldi võetud Vene patrioodi mõttemaailmas.

Selle haiglase seisundi tõttu pole siiani suudetud kujundada mingit perspektiivikat poliitikat Balti riikide suhtes, küll on aga välja mõeldud välispoliitiliste manipulatsioonide mehhanism, mis peaks Kremli meelest kõvasti murendama Balti riikide heaolu. Kuigi vaevalt et Vene tõsiselt võetavate poliitikute seas oleks ühtegi, kes usuks, et sellisel moel tuuakse need riigid tagasi Venemaa huvide tsooni..

Kremli Balti-vastase poliitika mehhanismi mootor on poliitiline, mille nimeks kaasmaalased. Siia on lisatud veel rida teravaks ihutud instrumente: majanduslikke, diplomaatilisi, erilisi. Võib veel midagi lisada: mootor on veel küllalt võimas.

Venemaa eliidi tehnoloogilised vaidlused

Täna saame kindlalt kinnitada, et VM-s, Riigiduumas ja Föderatsiooninõukogu väliskomiteedes on olemas konsensus “piiritaguste kaasmaalaste huvide kaitsmise”

küsimuses. See tehnoloogia seisneb Balti riikide venekeelse vähemuse õiguste kaitsmise kooskõlas Euroopa Liidu standartidega” teema rääges .

Sellele tehnoloogiale vastandatakse mitmesuguseid sanktsioone sõjalise sekkumiseni välja. Sanktsioonide meelt on Konstantin Zatulín, Riigiduumaa liige ja SRÜ instituudi direktor, aga ka suurem osa Duuma väliskomisjoni liikmetest, jõustruktuuride esindajatest ja paljudest välismaal asuvate kaasmaalaste esinduskodade juhtkondadest.

Eriseisukoht on Moskva linnavalitsusel ja Juri Lužkovil enesel.. See oleks majanduslike suhete loomine (diplomaatilise surve jätkumisel rahvusvahelistes organisatsioonides Balti riikidega, mis looks eelduse Vene kapitali sissetungiks nendesse riikidesse.

Ja täiesti omaette seisab väike grupp rahvusvahelise õiguse spetsialiste, kes arvavad, et «kaasmaalaste» probleem kujutab ranges rahvusvahelises kontekstis lihtsalt Venemaa kodanike kaitse probleemi välismaal ja muidugi ka inimõiguste probleemi. Esimest peavad lahendama Venemaa konsulaadiinstitutsioonid, teine seostub otseselt inimõiguste olukorraga Venemaal enesel.

Imselt muutub Venemaa “Balti poliitika” lähemal ajal kahest komponendist koosnevaks tehnoloogiaks: diplomaatiline surve ja massiivne ekspansioon (majanduslik ja informatiivne)-Surve on erisugune: tugevam Lätis, nõrgem Eestis. Ei maksa aga unustada kaasmaalaste tegevuse koordineerimist, neid on kerge ära kasutada provokatsioonideks.

Retoorika uus tonaalsus

Juunis tegid mitu Venemaa poliitilise eliidi olulist kaju ebatavaliselt järske avaldusi Balti riikide aadressil.

Nendesse sõjakatesse avaldustesse, mida tegi 28. juunil Riias VF riigiduumaa asespiiker, VLDP liider Vladimir Žirinovski, tasub suhtuda piisavalt tõsiselt. Nagu teada, ennustab Žirinovski omas stiilis Kremli pööordeid ja käänakuid, ja harva on ta seejuures eksinud. Teiseks on VŽ nüüd saanud ju Balti-poliitika strateegia teema edasikandjaks. Duuma SRÜ komitee aseesimees on nüüd Vladimir Tšurov, endine Peterburi linnavalitsuse kõrge ametnik, kes pääses parlamenti VLDP nimekirjas! Sobtšaki aegadest alates kureeris Tšurov Peterburis Balti poliitikat. Ta tunneb hästi nende poliitilist olukorda ja ka kolme riigi poliitikuid. Lisaks sellele on Tšurov ainus mees Putini lähikonnast, keda ei kutsutud kohe esimese lainega Kremli., Nii et temal on kõik põhjused olemas, et tõestada oma vajalikkust suures poliitikas.

20 juunil keeldus Venemaa peaminister Mihhail Fradkov kohtumast Eesti ja Läti peaministritega Balti mere riikide valitsusjuhtide kohtumisel Laulasmaal.

24 juunil teatas Andrei Kokošin (Riigiduuma SRÜ ja kaasmaalaskonna asjade komitee esimees) et tema komitee aktiveerib oma tegevust Balti riikides.

28 juunil teatas Sergei Markov (Moskva ülikooli riigipoliitika kateedri dotsent, Rahvusvaheliste suhete instituudi poliitikaprofessor ja poliitiliste uuringute instituudi direktor) ajalehes "Tšas", et Eesti ja Läti rahvad peavad kukutama oma natsionalistlikud valitsused.

Tundub, nagu oleks Žirinovski hoiatanud sügisest pealetungist Balti riikidele – või siis Kreml Balti-poliitika tõesisest muutumisest. Pole välistatud katsed destabiliseerida olukorda nendes riikides.

Vene mõjufaktor

2004 aasta kevadel ilmus Diplomaatilise Akadeemia professori Tatjana Poloskova raamat "Vene maailm: müüdid ja reaalsus". Selles räägitakse muuhulgas Vene maailma konstrueerimisest kui transnatsionaalsest võrgust.. Kas kogu maailmas laiali pillatud vene diasporaa integreerub regionaalsete ja maailmaorganisatsioonide raames, on väga küsitav. Kuid selle nimel tehtavad jõupingutused väärivad kirjeldust ja süstematiseerimist.

VF välisministeeriumis on põhjalikult paika pandud selle tegevussfääri organisatsiooniline, õiguslik-normatiivne ja finantsiline külg. On loodud VM valitsus tööks kaasmaalaskonnaga. VN diplomaatiline akadeemia on käivitanud loengutsükli kaasmaalaste problemaatikast, samuti on loodud oma õppeprogrammid.

Föderaalringkondades planeeritakse Venemaa presidendi täievoliliste esindajate osavõtul luua migratsioonikeskused kaasmaalastele, mille ülesannete hulka kuulub ka koostöö nende piirirajoonidega, kus kaasmaalased elavad kompaktselt.

Kaasmaalaste toetusprogramme finantseeritakse riigieelarvest (2004 a - 252 000 000 miljonit rubla.), ka toetab seda Moskva valitsus (2004 a - 158 000 000.).

Vene õiguskirikud kõigis postsovetlikes maades peavad saama vene inimeste omaorganisatsioonide rakukesteks.. Kaasaegsed õigusuliteraadid kinnitavad, et "Moskva – kolmas Rooma" pole ainult metafoor, vaid Venemaa ajalooline eesmärk.

Venemaa saatkonnad teevad sisulist analüüsi kaasmaalastest. Et uus kurss toimiks, viib välisministeerium läbi kaasmaalasorganisatsioonide ka sisestruktuuride analüüsi, aga ka nende liikmete vaadete, põhimõtete ja töömehhanismide analüüsi.

Seejuures hakatakse otsima noori perspektiivseid isiksusi, kes võiksid tulevikus hakata juhtima või siis looma uusi, täielikult Venemaale orienteeritud kaasmaalaste organisatsioone,

kes erinevalt praegustest viiksid läbi reaalset ja tõhusat «vene mõjufaktori» poliitikat naaberriikides.

Siin on klausel: Balti riikide poliitilistele jõududele, kes tegutsevad venekeelse diasporaa heaks, antakse finantsist ja ka poliitilist abi vaid siis, kui nende tegevus on efektiivne.

Ühiskondliku organisatsiooni “Vene kaasmaalaste rahvusvaheline nõukogu” kevadisel konverentsil kuulutas Eleonora Mitrofanova otsesõnu: «Paljudes lähema ja kaugema välismaa riikides on olemas väärikad kaasmaalaskonna esindajad noorsoo seas ja üliõpilaskonnas. Meie kohus on neid mitte käest lasta.»

Ja töö vene noortega on saamas prioriteediks.

Diplomaatiline surve

Balti riidele koordineeritud surve avaldamise taktika kiideti esmakordselt heaks kevadel. Rünnakud toimusid parlamendidiplomaatia kanalites ja ametliku diplomaatia toetusel.

Riigiduuma väliskomitee korraldas mitmeid isiklikke kohtumisi (OSCE eesistuja Salamon Pasi, OSCE peasekretär Jan Kubiš. OSCE parlamendiassamblee president Bruce George, Euroopa Nõukogu peasekretär Walter Schwimmer, rahvusvähemuste komissar Rolf Ekeus, Europarlamendi väliskomitee esimees Elmar Brock).

Nende kohtumiste tulemusi: OSCE istungjärgul Viinis suutis Venemaa delegatsioon läbi suruda Läti vähemuse teema kui eraldi päevakorrapunkt OSCE juuliistungil Edinburghis.

ENPA istungil Pariisis saadeti Läti-teemaline resolutsioon hariduse, kultuuri ja ökoloogia komiteesse ettekande tegemiseks.

Venemaa delegatsiooni initsiatiivil saadeti Lätisse ettevalmistusi tegema kaks ettekandjat; ENPA saadikut.

Päras Euroopa parlamendi ja Euroopa Komisjoni formeerumist jätab Venemaa nendele struktuuridele surve avaldamist. Rõhuga sellel, et abi uute liikmesriikidele sõltuks vene vähemuse õiguste järgimisest nendes riikides.

Oma poliitilist survet teostab Venemaa kõigil tasanditel: rahvusvahelistel, riiklikel, ühiskondlikel.

Palju lootusi pannakse Euroopa Liidu seadusloomele rahvusvähemuste õiguste valdkonnas. Sellega seotakse lootused, kaitsmaks vene keelt Lätis.

Majanduslik ekspansioon

Tänavu kevadel kutsus Vene-uuringute Balti keskus Anatoli Tšubaisi Eestisse osalema seminaril. Tšubais mõtles kolm nädalat ja keeldus. Tema abiline kommenteeris seda nii: «Tšubais ei tea veel, mida teha Eestiga.»

Kuid Venemaa energeetikastrateegia Balti riikides ongi juba ohtu tekitamas. Nii on Läti kütte-energeetilisse kompleksi paigutatud u 70% otseseid Vene investeringuid. Leedus on see «Vene protsent» 85% («Lukoil», «Jukos» - Mažeikai naftakombinaadi ja Butinga terminali ostjana; «Gazprom» - osalusega Kaunase soojuselektrijaamas).

Eestis kuulub «Gazpromile» ja «Iterale» u 40% «Eesti Gaasi» aktsiatest

On plaan luua ühine Balti gaasiturg Vene gaasikompaniide strateegilisel osalusel. Kaugem plaan on lülitada Balti riigid energia-dialoogi Venemaa –EL.

Vene kapitali eksport! Balti riikides kasvab tõusujoones. Tabelis 1 on toodud andmed Venemaa otsestest välisinvesteeringutest Balti riikides, mis olid kogunenud 2001 a lõpuks. (PII)

Arvestuses ühe elaniku peale on Venemaa PII näitaja Balti riikides u 1,6 korda suurem kui SRÜ riikides ja peaaegu 1,8 korda suurem kui Kesk- ja Ida-Euroopa riikides.

Tabel 1.

Riik	Venemaa PII, kogusumma milj \$	Venemaa PII ühe elaniku kohta \$
Eesti	131	55
Läti	48	13
Leedu	1395	19

K.Liuhto & J.Jumpponen The Russian Eagle has landed abroad, Lappeenranta University of technology, Research Report, No.141, 2003, p.14 järgi

Kapitali ekspordi puhul tuleb silmas pidada, et see saabub riikidesse Lääne investeringu sildi all. Nii tulid Läti pangakapitali Vene rahad (Aleksandr Mamuti ja Roman Abramovitši lähedal seisvatest struktuuridest) läbi Hollandi firma MacAsyng Holding jne.

Kuidas ilmus Eestisse Aleksei Mordašovi raha, tuleb veel uurida. Kuid fakt, et see raha juba töötab Venemaa huvides ja Eesti sotsiaalse olukorra destabiliseerimise suunas, on juba fikseeritud.

Informatsiooni ekspansioon

Ühel hiljutisel Föderatsiooninõukogu istungil ütles spiiker Sergei Mironov peaminister Mihhail Fradkovile toetudes: “«...informatsiooniresursid on riigi rikkus, mis antud etapil on tähtsamad kui maavarad”.” Kuna infoga saab tõsiselt mõjutada naaberriike.

Venemaa mitme-etapiline infoekspansioon on juba alanud.

Riiklik raadiokompanii «Venemaa Hää» plaanib Venemaa territooriumil luua mitu raadiojaama a la «Ameerika Hää» või «Vabadusraadio», mis oleks suunatud SRÜ riikidele kohalikes keeltes.

Suureneb riiklike teleraadiokanalite finantseerimine, et poleks enam probleeme nende sulgemisega naaberriikides võlgade pärast.

Hakatakse endisest rohkem kutsuma Moskvasse naaberriikide ajakirjanikke, et teha neile selgitustööd. 2004 a käis läbi sellise ideoloogiakonveieri üle 1500 SRÜ ajakirjaniku.

Luuakse parimad tingimused investoritele, kes on valmis paigutama vahendeid TV-võrgu laiendamiseks lähivälismaa suunas.

1 Balti Kanal annab iga päev eetrisse bloki venekeelseid uudiseid Eestist.

2004 aastal hakkas Eestis ilmuma Moskva ajalehe regionaalne lisa «Moskovski Komsomolets -MK-Estonia”.

Venemaa infoekspansioonil on kaks sihti: säilitada aktiivse vene keele tsoon ja luua oma riigis positiivne imago.

JÄRELDUSED

Suure tõenäosusega võib kinnitada, et reaalses tulevikus on Venemaa välispoliitika siht luua iseseisev jõukeskus Euroopa Liidust ida suunas. See oleks mitme riigi poliitiline ja sõjaline liit.

Selles kontekstis on Balti riigid vaadeldavad kui territooriumid, mis kuuluvad Venemaa rahvuslike huvide tsooni. Peamine sekkumise mehhanism oli ja on «kaasmaalaste õiguste kaitse».

Ei saa välistada võimalust, mil etteplaneeritud provokatsiooni järelmina tarvitab Moskva jõudu, et kaitsta Venemaa kodanike elu või kindlustada nende julgeolekut Eesti territooriumil.

ETTEPANEKUD

Pole kahtlust, et minister Lavrovi ajal hakkavad läbirääkimised riikide vahel toimuma jäiga stsenaariumi kohaselt. Seetõttu tuleb Moskvale peale suruda paralleelsed läbirääkimisprotsessid läbi parlamendidiplomaatia. See taktika võtab kõigepealt maha süüdistused, et Eesti ei soovigi dialoogi käivitada.

1 Teiseks lõhub see Vene välisministeeriumi monopoli lõpliku kursi määramisel Balti riikide suhtes, kuna tekib teatav konkurents.. Ka võimaldab see Eesti poliitikajuhtide seisukohtade kiirema jõudmise Kremliisse –välisministeeriumi ametnikest mööda.

2 Kuna on selge, et peamine instrument Venemaa Eesti-vastases tegevuses on negatiivse imago loomine Euroopa valitsuste ja organisatsioonide silmis. Tuleb kiiresti tekitada vastutegevuse mehhanism.

Arvatavasti annaksid suurimat efekti Eesti mittevalitsuslike organisatsioonide (fondide) poolt tellitud ja kinnimakstud uurimused, mida teeksid Venemaa valitsusvälised keskused (instituudid) säärastel aktuaalsetel teemadel:

- Fašism Venemaal,
- Kaasmaalaste olukord, kes on naasnud Venemaale naaberriikidest,
- Võimalused õppida emakeeles Tatarstanis, Baškiirias, Tšetšeenias jne.

Nende uuringute tulemusi peaks laialt tutvustama Euroopa Liidu institutsioonides. Nendest peaks käivitama diskussiooni.

3. Kuna Eesti vastu peetakse sihikindlat ja professionaalset infosõda, tuleb siin ka adekvaatselt vastata. Eesti Välisministeerium võiks luua kontrapropaganda büroo, mis vastaks silmapilkselt igale inforünnakule. Venemaal eksisteerivad veel siiski opositsiooni-ajalehed, on internet, raadio ja kaks telekanalit, millega tuleks luua asjalik kontakt.

4. Kuna kaasmaalasaktsioon esmaseks objektiks Balti riikides saab noor põlvkond, siis oleks vaja ümber korraldada ka Eesti massimeedia rõhud vene keelses eetris ja trükisõnas.

Ilmselt oleks aeg ära jätta need saated, kus diskuteerivad ja klaarivad suhteid kaks keelekogukonda. On tarvis kultiveerida venekeelses eetris eduka venekeelse noore koondkuju, kes on suutnud teatava pingutusega integreeruda uude sootsiumisse. Ja mitte ainult Eestis, vaid kogu maailmas. Ja näidata seda iga päev. Teha sellest mood!